



א"א להשוות בין מי שעובד השי"ת לפי תכונותיו לבין מי שצריך להתגבר ולהתאמץ נגד תכונותיו!!!

שתלד לפחות זכר ונקבה אבל ב' זכרים זה מורה שהכל נעשה בשביל יצחק ותפלתו נשמעת.

"ועתה מתורץ הקושי הנ"ל, אילו היה טעם ש'ויעתר לו' משום שהוא נענה תחלה, מ"מ נענתה גם היא כמו שמצינו אברהם התפלל על אבימלך נענה אברהם תחלה ואח"כ אבימלך, וה"נ היתה נענית רבקה ג"כ ומאין לה צער ההריון הזה, וגם שהי' לה ב' בנים ולא בת כלל, ע"כ שהיא לא נענתה כלל רק הוא. והטעם, שלזה צריך זכות גדול, וגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, ולכן יצחק שהי' לו זכות אביו אברהם נענה בזכות אברהם והיא לא נענתה כלל."

"ולזה רמז רש"י ז"ל שאינה דומה תפלת צדיק וכו' לפיכך לו ולא לה כלל מפני שאינה דומה וכו' כנ"ל, והבן. וזהו שפירש"י, כשראתה צער העיבור, אמרה למה זה אנכי התפללתי על ההריון שהיתה ראויה שתלד בלא צער. ואמר ה' לה שני גוים בבטןך, פ"י ב' זכרים וכו"ל, ואין תפילתך נשמעת כלל כנ"ל, עכ"ל החתם סופר.

« יצחק התפלל רק על בנים!! »

בספר כתב סופר ביאר ביאור נוסף לפסוק זה, וכתב בזה"ל: **"במדרש** (בר"י סג, ה) מלמד שהתפלל בעושר, והוא תמוה. ונ"ל דקשה למדרש מאי דכתיב לנוכח אשתו, ומה שכתב רש"י על זה ידוע. ונ"ל עוד ע"פ מ"ש הפלא"ה (כפנים יפות פר' וזאת הברכה ד"ה יחי ראובן) **וַיִּשְׁגַּב אַבְיֹון מְעוֹנֵי וַיִּשֶׁם כְּצֹאן מִשְׁפָּחוֹת** (תהלים קז, מא), כי מי שברכו ה' בבנים ואין לו מה להאכילם אין זו ברכה, כי הם תלויים בו, ולכן הקדים תחלה **וַיִּשְׁגַּב אַבְיֹון מְעוֹנֵי וַיִּשֶׁם כְּצֹאן מִשְׁפָּחוֹת** עכדה"ק ושי"י."

"הנה עני שמתפלל על בנים מתפלל מיד גם על מזון ומחי', וכן מי שאינו שמח בחלקו ואין במה שיש לו כדי סיפוק לעצמו, כשמתפלל על בנים מתפלל ג"כ על עושר. אבל מי שיש לו ושמח בחלקו, רק בנים אין לו, אינו מתפלל רק על בנים לבד."

"והנה תפלה על בנים הוא ענין שבין הבעל לאשתו, אבל מה שמתפלל על מזון ומחיה כשהיה לו בנים זה דבר שאינו בינו לבינה. ויצחק שהיה לו ושמח בחלקו לא התפלל רק על בנים, דבר הנוגע בינו לאשתו, והיינו 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו', רק דבר שהוא לנוכח אשתו שיהיה לו בנים, ולא התפלל זולת זה כנ"ל."

"וזהו דברי המדרש, 'ויעתר יצחק לנוכח אשתו מלמד שהתפלל בעושר', ולא הצטרך ולא חפץ עוד יותר, רק בבנים מה שנוגע לנוכח אשתו, כנ"ל נכון, עכ"ל."

« איזה תפלה חזקה יותר, צדיק בן צדיק או צדיק בן רשע?? »

והנה, הקשו המפורשים על דברי רש"י הנ"ל, הרי לכא' אדרבא הצדיק בן רשע עדיף טפי שהיה לו ממי ללמוד להרע ולא למד, כמו שמוכח לכא' מדברי חז"ל הק'.

דהנה בגמרא תענית (כה:) **א"י בזה"ל:** "מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו ואמר, אבינו

« וכי התחרטה רבקה על הריונה מחמת הצער??! »

כתוב בפרשה ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' (בראשית כה, כא). **ופירש"י ז"ל:** "ויעתר לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה", עכ"ל.

וישנם כמה וכמה דיוקים בפסוק. ראשית כל לכאורה האי 'לנוכח אשתו' מיותר, ומה באה התורה הק' בזה ללמדנו. עוד צ"ב לשון רש"י הק' הנ"ל, שמסיק בסוף דבריו 'לפיכך לו ולא לה', הרי בזה פתח את דבריו, ולמה צריך לסיים ולחזור על הדברים. עוד ק', דלכא' מדוע בכלל צריכה התורה הק' להשמיענו שהקב"ה נעתר לו ולא לה, למאי נפק"מ לנו.

עוד צריך יישוב מה שהתורה הק' כתבה להלן **וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּה וַתֹּאמֶר אִם פֶּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי** (בראשית כה, כב). **ופירש"י** "א"כ גדול צער בנים למה זה התפללתי על בנים". ולכא' זהו נראה קצת דוחק שהתחרטה על תפלתה להיפקד בזרע של קיימא, אחרי שהיתה עקרה ונעשה לה נס ע"י תפילתה, ומפני מעט צער בעה"ז תהי' אותה צדקת מתרעמת כלפי מעלה. גם אינו מובן תשובת ה' לה שני גיים בַּבֶּטֶןךָ, (בראשית כה, כג), וכי זה מה שגרם לה צער זה.

« רבקה תמהה האיך יתכן שתפילתה התקבלה ועדיין יש לה צער! »

ומבאר החתם סופר בזה"ל: **"ונ"ל,** ה' אמר לאברהם כי בַּיְצָחֵק יִקְרָא לְךָ וְיָרַע (בראשית כא, יב) וכל ההבטחות שנאמרו לאברהם וְהַפְרֵתִי אִתָּךְ בְּמֵאֵד מֵאֵד וְנִתְתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ וְגו' (בראשית יז, י) על יצחק נאמרו. וא"כ יחויב מזה שיהי' ליצחק בנים קודם מותו, ואם יתמהמה יחכה להם, והתפלה על הבנים נראה ח"ו כחסרון בטחון ואמונה בדברי ה'. וע"כ צריכין לומר, שאפי' שיהי' מחויב לו בנים, מ"מ אין זה מוכרח שיהיו הבנים מרבקה, אולי מאשה אחרת. ולרב השתוקקות רבקה שתזכה לבנים התפלל גם יצחק עמה שיהיו בניו מאשה זו. וזהו פ"י ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, כי לא על עצמו התפלל כי האמין בה', רק לנוכח אשתו כי עקרה היא."

"וא"כ לפ"ז, אין מוכח כלל שאינה דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע דאולי לכן נעתר לו מאת ה' משום שהוא לא התפלל רק עליה, וקיי"ל (ב"ק צב.) המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר נענה תחלה, ומנ"ל דאינה דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו'."

"ונ"ל, בשנבין במה יודע איפוא שנעתר לו ולא לה. בודאי יש לומר שהקרא העיד כן, אבל מ"מ דוחק הוא זה. והפשוט הוא כך, בשני דברים עדים נאמנים נודע, הא', אילו היתה תפלתה נשמעת לא היה לה צער הריון, וכשם שנעשה לה הנס הגדול הזה שתוליד, ה"נ לא הי' לה צער הריון, (כנודע מקרא ונקמה ונזקקה וז"ע במדבר ה, כח), שאם תזכה תוליד זרע (ברווח). אבל באשר שהיה רק לטובת יצחק שתלד לו אשתו, א"כ היתה זאת לה בקושי גדול כאשר תעיד הטבע, אם תשתנה כ"כ בפעם א' שבמקום שהיתה עקרה ולא היה לה עיקר מטרון תלד ב' בנים בכרס אחד."

"והעד השני, באשר שדרך הנשים ליהנות יותר מבנות שהם לה לצוותא, כדפירש"י על פסוק וַתִּגְדַּל לְבֵית אִמָּהּ (בראשית כד, כח), והיתה ראויה

"לפום צערא אגרא", שפירשה שאין זה הולך על העולם הבא אלא על העולם הזה, וז"ל: "ואמר בן הא הא, לפי מה שתצטער בתורה יהיה שכרך, ואמרו, שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמוד בטורח עמל ויראה מן המלמד, אבל קריאת התענוג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה. ואמרו בפירוש מאמרו אף חֲכָמְתֵי עֲמֻדָה לִי (קהלת ב, ט), חכמה שלמדתי באף עמדה לי, ומפני זה צוה להטיל אימה על התלמידים ואמרו זרוק מורא בתלמידים", עכ"ל.

ובענין זה ראוי להביא את מה שכתב בספר **דעת תורה ומוסר** (מאמר פ"ט) שכתב בזה"ל: "כל הצלחת האדם תלוי בענינים הקשים שהם נגד רצונו, ואם יניח אדם על מאזנים כל מעשים טובים בעולם אך בלא צער, ועל כף השניה יניח מעשה קטן בצער, יכריע הכף הקטנה את כל המעשים הטובים וזהו יסוד גדול. וכמו שאמרו חז"ל (שבת קל): 'כל מצוה שמסרו נפשם עליה עדיין היא בקיומה, ומצוה שלא מסרו נפשם עליה היא רופפת'. ומכאן יוצא שעלינו לראות מזה שכל טוב והצלחה מונע דוקא מדברים הקשים וזהו לפום צערא אגרא".

« מי היה התנא 'בן הא הא'!! »

אי בגמרא (חגיגה ט:) **שבן הא הא**, הוא התנא שנשא ונתן עם הלל הזקן בהקשר לפסוק **וְשַׁבְתֶּם וְרֵאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע, בֵּין עֶבֶד אֱלֹקִים לְאִשֶּׁר לֹא עֲבָדוּ** (מלאכי ג, יח), ובתשובה לשאלתו הסביר לו הלל, שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד.

מי היה בן הא הא שזכה לומר את אחד הכללים החשובים והיסודיים שביהדות, שעיקר השכר ניתן לאדם בהתאם לצער וליגיעה שבקיום המצוות.

התוספות שם מביא דיעה הגורסת שאותו תנא היה בן גרים, ולכן הוא קיבל את התואר בן הא הא, על שם שהיה בן אברהם אבינו ושרה אמנו, שלשניהם הוסיף הקב"ה אות 'ה' על שמם. ולכן תנא זה כונה בן ה"א ה"א על שם ייחוסו לאברהם ולשרה.

מסיבה זו, בהיותו גר צדק, שנה בן הא הא את דבריו בארמית, ודוקא לו נאה היה לומר משפט כה חשוב זה, שכן היגיעה והמאמץ מהווים גורם עיקרי במהלך הגיור.

וכמו שאי' בגמרא יבמות (מז.) בסדר קבלת גרים, וכך שנה הרמב"ם הלכה (איסורי ביאה פרק י"ג הלכה י"ד) וז"ל: "מודיעין אותם כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות, כדי שיפרושי, אם קיבלו ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה, מקבלין אותן שנאמר וַתֵּרָא כִּי מִתְאַמְצָת הִיא לְלֶכֶת אִתָּהּ וַתַּחְדֵּל לְדַבֵּר אֵלֶיהָ (רות א, יח). כל זאת, כדי לבחון את כנות רצונו של הגוי להתגייר, ולהזהירו מראש שישקול רצונו בכבוד ראש, ויחזור בו כל עוד הוא יכול להתחרט.

לאור זאת מובן למה הוא אמר זה המימרא, נאה למי שכל כניסתו לעולם היהדות היה על זה אופן של לפום צערא אגרא.

והנה עד"ז מבאר השפתי כהן כמה דיוקים בפרשת בקשת יצחק מעשיו להביא לו צידה. ובתוך דבריו מבאר כדלהלן: "...לזה אמר לו עתה שא נא כְּלִיךָ תִּלְיָךְ וגו' (בראשית כו, ג), כלומר הסר כלי הצידה, כמו יִשָּׂא פְרֵעָה אֶת רֵאשֶׁךָ (בראשית מ, יג) של שר האופים, וכוונתו של יצחק שיסיר המלבוש שחמד מנמרוד, איני אוכל לחם חמודות, וגם אינו צידה כי כשהיו חיות רואות אותו מלבוש היו באות מאליהן, אני רוצה שתצוד צידה על ידי טורח ועל ידי עמל כדי להרבות שכרך לפום צערא אגרא, וגם תסיר תליך שהוא החרב והקשת כדי שלא יזדמן לך שום הריגה לשום אדם על ידי, וגם אם הציד לא יכנע ממך תהרגהו ותאכילני נבילות. וצא השדה, למרחוק כדי שיטרח לזכותו. ולזה אמר כשבא יעקב מה זָה מִהֲרָתָּ לְמִצְרָא בְנִי, אני הייתי רוצה שלא תמצא בריוח אלא בצער ובדוחק וכו'".

מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, ומיד ירדו גשמים. הווי מרנני רבנן (-שרבי עקיבא גדול מרבי אליעזר), יצאה בת קול ואמרה, לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו" עכ"ל הגמ'.

וכבר נודע מה שהעירו המפרשים, דאם רבי עקיבא היה מעביר על מדותיו לכאורה מחמת זה גופא הוא גדול מרבי אליעזר, ואם כן מה הוא שאמרו לא מפני שזה גדול מזה וכו'. וכן הקשה בספר **בית אלוקים**, הובא בחידושי **חכמת מנוח** שם.

וכתבו ליישב, שכל המצות שעשה רבי עקיבא עשה רבי אליעזר כמוהו, אלא שרבי אליעזר היה בטבע ובתאוה מוכן לעשות צדקה, ולא הצטער על עשיית המצוות, ועשה כפי מדותיו, שהרי היה צדיק בן צדיק, כי אבותיו היו מיקירי ירושלים, ואין זו רבותא שהמשיך בדרכי אבותיו ביתר שאת וביתר עוז. אבל רבי עקיבא בן יוסף מטבעו ומתאוה היה נוטה שלא לעשות המצות, שהרי רבי עקיבא היה בן גרים (כמו שכתב הרמב"ם בהקדמה ליד החזקה), והוא כבש את יצרו ועשה על כרחו, ונצטער ממה שעשה ההיפך ממדותיו המוחלטים מאביו. ולכן נקרא מעביר על מדותיו, אחר שנלחם עם יצרו והתגבר על מדותיו הטבעיות, עלה ונתעלה והגיע למה שהגיע.

וזה מה שאמרה הבת קול: שזה מעביר על מדותיו - היינו רבי עקיבא שמתגבר על מדותיו הטבעיות, וזה אינו מעביר על מדותיו - היינו רבי אליעזר בן הורקנוס, שזכה מן המוכן לקבל מדות טובות וישרות, כי האב זוכה לבן בחכמה בנוי ובעושר וכו'. וראוי אפוא לשמוע לתפלת רבי עקיבא יותר מתפלת רבי אליעזר.

ועיין בדברי הרמב"ם בשמונה פרקים להרמב"ם (פרק שיש"י), שביאר דמה שאמרו 'לפום צערא אגרא', היינו בצדיק, שהתגבר על מדותיו ועשה הטוב נגד פיתוי היצר, וחסיד הוא זה שעובד את קונו ואינו מתאוה כלל לאיסור. ע"ש.

וממילא גם ברבי עקיבא, זה שהתגבר על יצרו הטבעי בו, שהרי היה בן גרים, מקנה לו מעליותא על רבי אליעזר. אבל לא מפני שזה גדול בתורה ובמעשים טובים מחבירו. ואף שאביו של רבי אליעזר רצה שבנו יעבוד באדמתו, והוא ברח ללמוד תורה מתוך דוחק גדול, מכל מקום לענין העברה על המדות רבי עקיבא עדיף מיניה.

היוצא לנו מדברי חז"ל אלו, שאדרבה, עדיפא טפי תפילת צדיק בן רשע מתפילת צדיק בן צדיק, ודלא כמו שאמרו חז"ל כאן בפרשתינו.

אולם עי' בספר **ויאמר אברהם** (פרשת תולדות, מהדו"ק עמוד סד) שפירש פי' מחודשת במה שאמרו חז"ל 'ויעתר לו, לו ולא לה', שהכוונה היא שהקב"ה שמע לתפילת רבקה שהתפללה לו, היינו על יצחק, 'ולא לה', היינו שהקב"ה לא שמע למי שהתפלל לה', היינו יצחק שהתפלל עליה. ומהאי טעמא, שהתגברה על היצר הטבעי בה, ופרצה לעצמה דרך בעבודת ה'. ושם ציין לחכמת מנוח הנ"ל, ולספר **מים חיים** (רפפורט בקונטרס אוצרות חיים דף סה ע"א).

ונראה לבאר דבריו, דהנה **במדור** (בר"ד סג, ה), מבאר איך ערכו יצחק ורבקה את תפילתם, וכתוב שם: "מלמד שהיה שטוח כאן והיא שטוחה כאן, ואומר, רבש"ע כל בנים שאתה נותן לי יהיו מן הצדקת הזו, אף היא אמרה כן, כל בנים שאתה עתיד ליתן לי יהיו מן הצדיק הזה".

וא"כ, זהו כוונת בעל הויאמר לאברהם, שמה שדרשו חז"ל ויעתר לו ולא לה, הכוונה, שתפילתו של יצחק אכן היא זו שנתקבלה, אולם זה היה בצירוף זכותיה של רבקה, שמכיון שהתפללה שיושע בזכות רבקה, וזכותה היתה גדולה ממנה מחמת שהיתה צדיק בן רשע, לכן נתקבלה תפילתו.

« מעשה קטן מצער מכריע חבילות שלימות שלא בצער!! »

ומעתה יובן היטב דברי הרמב"ם על דברי המשנה האומרת (אבות ה, כג)